

УДК 347.77.78

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/5-90-2>

Сівова Т. Ю.

Київський національний торговельно-економічний університет

ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄС

У статті проаналізовано та розкрито поняття інтелектуальної власності. Зокрема, визначено, що інтелектуальна власність – це результат розумової діяльності людини. Зазначено, що метою захисту прав інтелектуальної власності є запобігання використанню об'єктів прав інтелектуальної власності третіми особами. Наведено перелік об'єктів, що належать до інтелектуальної власності. Визначено, що державне управління сферою інтелектуальної власності є дворівневим, розглянуто державні організації України, які забезпечують захист сфери управління інтелектуальною власністю. Подано перелік нормативно-правових актів, що охороняють право інтелектуальної власності в країнах ЄС. Визначено, що, відповідно до укладеної Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, необхідно провести модернізацію українського законодавства до міжнародного. Акцентовано увагу на важливості захисту прав інтелектуальної власності в умовах гібридної війни, визначено низку дій уряду, спрямованих на забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, а саме запропоновано програму, що спрямована на вдосконалення законодавчих актів та системи охорони прав інтелектуальної власності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, об'єкти інтелектуальної власності, право захисту інтелектуальної власності, законодавство, державне управління, гібридна війна.

Постановка проблеми. Щодня у світі виникають нові наукові розробки та відкриття. Розвиток інноваційної діяльності стає вагомим у різних видах діяльності суспільства, забезпечує конкурентоспроможність держав на світовому ринку. Зростання наукоємності є пріоритетом для забезпечення міцної економіки та розвитку інтелектуального капіталу. Через це система охорони інтелектуальної власності є одною з головних складових частин національного багатства, що підвищує інтерес до дослідження цієї теми. Ріст інноваційної діяльності є фактором впливу зростання кількості об'єктів інтелектуальної власності та їхнього захисту. В умовах гібридної війни більшої актуальності набуває питання захисту прав інтелектуальної власності задля підтримання безпеки, піднесення економічного, політичного та соціального статусу держави, охорони результатів наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлення інтелектуальної власності та її розвиток в Україні і за кордоном досліджували такі науковці, як Ю.Є. Атаманова, Н.В. Бочарова, О.К. Вишняков, Ю.М. Капіца, О.Ю. Кашинцева, О.Д. Святоцький, Є.О. Харитонов, К.С. Шахбазян.

Мета статті. Головною метою роботи є аналіз сутності інтелектуальної власності, суб'єктів інтелектуальної власності, розкриття аспектів захисту інтелектуальної власності в Україні та країнах ЄС, а також дослідження захисту прав інтелектуальної власності в умовах гібридної війни.

Виклад основного матеріалу. Одним із ключових факторів розвитку держави в науковій, економічній та соціальній сферах є сучасна система інтелектуальної власності, охорона якої сприяє розвитку інноваційного та науково-технічного потенціалу, примноженню нових відкриттів і залученню інвестицій. Важливість розгляду питання захисту права інтелектуальної власності зумовлена низкою обставин, зокрема підписанням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та прагненням отримати статус повноправного члена ЄС, розробленням механізму захисту інтелектуальної власності, що дасть змогу збільшити реалізацію суб'єктів діяльності права на світовому рівні. Задля цього потрібно здійснити адаптацію національного законодавства до міжнародних стандартів. Загалом інтелектуальна

власність – це право на результати розумової діяльності людини [1]. Відповідно до Цивільного кодексу України, до інтелектуальної власності можна віднести права на результати інтелектуальної творчої діяльності [2].

В.О. Семків і Р.С. Шандра вважають інтелектуальною власністю результат інтелектуальної та творчої діяльності людини у виробничій, науковій, літературній, художній та інших сферах, що охороняються законом [3].

Згідно з Конвенцією про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності, до інтелектуальної власності належать права на літературні, художні та наукові твори; виконавську діяльність артистів, звукозапис, радіо- і телевізійні передачі; винаходи у всіх сферах людської діяльності; наукові відкриття; промислові зразки; товарні знаки, знаки обслуговування, фірмові найменування і комерційні позначення; захист від недобросовісної конкуренції; усі інші права, що належать до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній сферах [4].

У Цивільному кодексі України до інтелектуальної власності віднесено літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки компонування напівпровідникових виробів; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці [2].

Незважаючи на те, що об'єкти інтелектуальної власності мають різні характеристики та специфічні ознаки, вони потребують захисту. Поняття «захист права інтелектуальної власності» включає передбачену законодавством діяльність державних органів з визначення та поновлення прав, усунення перешкод, що заважають реалізації права. Метою захисту прав інтелектуальної власності є запобігання безпідставному використанню об'єктів прав інтелектуальної власності третіми особами. На законодавчому рівні в Україні право інтелектуальної власності охороняється стандартами у сфері інтелектуальної власності; Конституцією України; указами Президента України;

кодексами України; законами України; постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України; відомчими нормативно-правовими актами; міжнародними договорами та угодами у сфері інтелектуальної власності [5].

Державне управління сферою інтелектуальної власності є дворівневим. До першого рівня належить Міністерство економіки України, до другого – державні організації, такі як Департамент розвитку сфери інтелектуальної власності Мінекономіки, Державна організація «Національний офіс інтелектуальної власності», Національний орган інтелектуальної власності (Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент)) (табл. 1). Донедавна до державних організацій зараховували Державну організацію «Українське агентство з авторських та суміжних прав», завданням якої було запобігання правопорушенням у сфері інтелектуальної власності шляхом підвищення поінформованості громадськості в галузі авторського права. Ця організація сприяла становленню й розвитку загальної правової системи у сфері інтелектуальної власності та колективного управління авторськими правами в Україні, але у 2020 р. було розпочато процедуру її ліквідації [6].

Захист прав інтелектуальної власності в країнах Європейського Союзу (ЄС) має міжнародну спрямованість і пов'язаний зі швидкими темпами розвитку глобалізаційних процесів. Країни ЄС беруть активну участь у створенні спільної системи охорони прав інтелектуальної власності у Європейському Союзі загалом та кожній країні зокрема, а також удосконалюють політику, спрямовану на підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності. Для країн ЄС характерним є створення органів, діяльність яких спрямована на боротьбу з порушеннями прав інтелектуальної власності. Відомо, що питання, пов'язані з пріоритетними напрямками діяльності Європейського Союзу, вирішуються шляхом розроблення, затвердження та прийняття директив, договорів та міжнародних актів.

Законодавство ЄС у сфері захисту інтелектуальної власності можна розділити на такі три групи:

- міжнародні акти (Паризька конвенція про охорону промислової власності, Бернська конвенція з охорони літературних і художніх творів, Договір про патентну кооперацію, Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків та протокол до неї, Локарнська угода про міжнародну класифікацію промислових зразків тощо);
- нормативно-правові акти ЄС (Директива ЄС про гармонізацію строку дії охорони авторського права і деяких суміжних прав від 29 жовтня

1993 р. № 93/98/ЄЕС, Директива ЄС про правову охорону баз даних від 11 березня 1996 р. № 96/9/ЄС, Директива ЄС про гармонізацію деяких аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві від 22 травня 2001 р. № 2001/29/ЄС, Директива ЄС про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності № 2004/48/ЄС тощо);

– національне законодавство окремих країн [11].

Після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС постало питання про вдосконалення рівня захисту прав інтелектуальної власності та наближення його до законодавства ЄС. У 9 главі Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії, що присвячена інтелектуальній власності, визначено основні цілі, такі як спрощене створення і комерційне використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території сторін, досягнення належного та ефективного рівня охорони й захисту прав інтелектуальної власності. Отже, належний та ефективний рівень захисту прав інтелектуальної власності має розумітися як один зі стратегічних напрямів реформування національного законодавства та правозастосовної практики загалом у напрямі європейської інтеграції [12]. Так, було вдосконалено тексти Законів України, таких як «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної (промислової) власності», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав у сфері інтелектуальної власності та захисту цих прав», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони винаходів (корисних моделей)», «Про національну систему охорони інтелектуальної власності в Україні» [13]. В Україні триває поступова модернізація законодавства з охорони авторського права, відбуваються економічні реформи та розширюється галузь торгівлі у сфері інтелектуальної власності.

Нині, у ході гібридної війни, дослідження захисту прав інтелектуальної власності є надзвичайно актуальним питанням. Створення сучасної системи нормативно-правового регулювання гарантує захист прав та запобігання правопорушенням у сфері охорони результатів інтелектуальної діяльності [14].

Гібридна війна, за визначенням В.В. Власюка та Я.В. Карман, – це сучасний тип конфлікту, в якому зброя має не тільки матеріальний традиційний вид, але й модельно-організаційний та інформаційний [15].

Таблиця 1

Державні організації захисту сфери управління інтелектуальної власності та їх функції

Державна організація	Функції
Департамент розвитку сфери інтелектуальної власності Мінекономіки України	Здійснення державної реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності та договорів про передачу прав на об'єкти права інтелектуальної власності, що охороняються на території України. Організація та ведення державних реєстрів об'єктів права інтелектуальної власності.
Державна організація «Національний офіс інтелектуальної власності»	Створення ефективного навчального центру у сфері інтелектуальної власності, а також мережі центрів підтримки технологій та інновацій в Україні в рамках співпраці зі Всесвітньою організацією інтелектуальної власності.
Національний орган інтелектуальної власності (Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент))	Здійснення експертиз заявок на об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, топографії інтегральних мікросхем, зазначення походження товарів тощо) щодо відповідності умовам надання правової охорони. Реєстрація об'єктів інтелектуальної власності та офіційної публікації відомостей про них.

Джерело: [7–10]

Розвиток інтелектуальної власності є одним із чинників продуктивності в економічній та соціальній сферах, тому захист прав на неї є важливим, адже допомагає уникати зловживань і неправомірних дій в умовах гібридної війни. До істотних загроз гібридної війни віднесено кіберзлочинність, промислове шпигунство та порушення права інтелектуальної власності загалом.

У 2020 р. Кабінет Міністрів України запропонував низку дій щодо поліпшення правової охорони та захисту прав інтелектуальної власності, зокрема модернізацію законів щодо охорони прав інтелектуальної власності, запровадження прозорості та ефективної дворівневої системи державного управління сферою інтелектуальної власності, яка діє нині, удосконалення адміністративних процедур контролю та припинення порушень прав інтелектуальної власності, створення системи сприяння захисту прав інтелектуальної власності, що не перешкоджає законній торгівлі та забезпечує протидію потраплянню на територію України контрафактних товарів [16].

Підсумовуючи вищевикладене, доходимо висновку, що зараз в Україні відбувається вжиття заходів, спрямованих на створення та забезпечення сприятливих умов для захисту прав інтелектуальної власності, таких як посилення контролю за виконанням чинного законодавства,

удосконалення текстів законів щодо охорони прав інтелектуальної власності задля їх наближення до законодавства ЄС та подання їх на розгляд до Верховної Ради України.

Висновки і пропозиції. Інтелектуальна власність є ключовим фактором розвитку сучасних економічних і наукових процесів. Варто зазначити, що з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС було ініційовано зміни до законодавства у сфері охорони прав інтелектуальної власності. Дослідження європейського досвіду має велике значення для адаптації вітчизняного законодавства до правової моделі ЄС. Нині ці системи захисту є різними, але вони об'єднані міжнародними договорами та угодами між країнами. Удосконалення охорони прав інтелектуальної власності сприяє захисту конкурентоспроможного продукту та сталому розвитку економіки країни.

В умовах гібридної війни актуалізується питання зміцнення захисту прав інтелектуальної власності, тому уряд запропонував програму, спрямовану на вдосконалення законодавчих актів і системи охорони прав інтелектуальної власності в державі. Сучасна система охорони прав інтелектуальної власності в Україні сприяє розвитку науково-технічного потенціалу, залученню нових інвестицій і розвитку економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4487.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.
3. Семків В.О., Шандра Р.С. Інтелектуальна власність : підручник для студентів неюридичних факультетів. Львів : Галицький друкар, 2015. 280 с.
4. Convention Establishing the World Intellectual Property Organization on July 14, 1967 / WIPO. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_250.pdf.
5. Законодавство в сфері інтелектуальної власності. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f282e17e-9c14-4b8894508f7cc12c158e&title=ZakonodavstvoVSferiIntelektualnoiVlasnosti&isSpecial=true>.
6. Місія УААСП. URL: <http://uacr.org/pro-nas/misiya>.
7. Про затвердження Положення про департамент інтелектуальної власності. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0871731-17#Text>.
8. Недосяжний орган інтелектуальної власності. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014242.
9. Про державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент). URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/about>.
10. Про державну систему правової охорони інтелектуальної власності. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=c372ede1-5614-4e2b-8459-3a13749a618b&tag=ProDerzhavnuSistemuPravovoiOkhoroniIntelektualnoiVlasnosti>.
11. Європейське законодавство про захист прав інтелектуальної власності: основні нормативні акти. URL: <http://www.chamber.kr.ua/images/expimp/Zaxist%20prav%20intelektualnoi%20vlasnosti%20na%20rinkax%20JeS.pdf>.
12. Орлюк О.П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3 (86). С. 58–74.
13. Угода про асоціацію між Україною та ЄС для сфери інтелектуальної власності. URL: <https://craneip.com/uk/ugoda-pro-asoziacziyu-mizh-ukra%D1%97noyu-ta-%D1%94s-dlya-sferi-intelektualno%D1%97-vlasnosti>.
14. Кодинець А.О. Правові засади реформування законодавства у сфері інтелектуальної власності. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/ch-1.pdf>.
15. Власюк В.В., Карман Я.В. Деякі основи поняття «гібридна війна» в міжнародному праві. URL: <http://lclslaw.knu.ua/index.php/item/207-deyaki-osnovy-ponyattya-hibrydna-viyna-v-mizhnarodnomu-pravi>.
16. Програма дій уряду. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf>.

References:

1. Legal regulation of intellectual property in Ukraine. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_4487.
2. Civil Code of Ukraine of January 16, 2003 № 435-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.
3. Intellectual property: a textbook for students of non-legal faculties / V.O. Semkiv, R.S. Shandra. L'viv: Halyts'kyi drukar, 2015. 280 p.
4. WIPO (1967), "Convention Establishing the World Intellectual Property Organization on July 14, 1967". URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_250.pdf.
5. Legislation in the field of intellectual property. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?Lang=uk-UA&id=f282e17e-9c14-4b8894508f7cc12c158e&title=ZakonodavstvoVSferiIntelektualnoiVlasnosti&isSpecial=true>.
6. UACRR mission. URL: <http://uacr.org/pro-nas/misiya>.
7. On approval of the Regulations on the Department of Intellectual Property. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0871731-17#Text>.
8. Unattainable body of intellectual property. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA014242.
9. About the state enterprise "Ukrainian institute of intellectual property" (Ukrpatent). URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/about>.

10. On the state system of legal protection of intellectual property. URL: <https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=c372ede1-5614-4e2b-8459-3a13749a618b&tag=ProDerzhavnuSistemuPravovoiOkhoroniIntelektualnoiVnosti>.
11. European legislation on the protection of intellectual property rights: basic regulations. URL: <http://www.chamber.kr.ua/images/expimp/Zaxist%20prav%20intelektualnoji%20vlasnosti%20na%20rinkax%20JeS.pdf>.
12. Orlyuk O.P. (2016) Protection of intellectual property rights in the context of European integration. *Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, no. 3 (86), pp. 58–74.
13. Association Agreement between Ukraine and the EU for the field of intellectual property. URL: <https://craneip.com/uk/ugoda-pro-asocziacziyu-mizh-ukra%D1%97noyu-ta-%D1%94s-dlya-sferi-intelektualno%D1%97vlasnosti>.
14. Kodynets A.A. Legal principles of reforming legislation in the field of intellectual property. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/ch-1.pdf>.
15. Vlasyuk V.V., Karman Ya.V. Some basics of the concept of “hybrid war” in international law. URL: <http://lclslaw.knu.ua/index.php/item/207-deyaki-osnovy-ponyattya-hibrydna-viyna-v-mizhnarodnomu-pravi>.
16. Government Action Program. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/Program/diyalnosti-kmu-20.pdf>.

Сивова Т. Ю.

Київський національний торгово-економічний університет

ЗАЩИТА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В УКРАИНЕ И ЕС

Резюме

В статье проанализировано и раскрыто понятие интеллектуальной собственности. В частности, определено, что интеллектуальная собственность – это результат умственной деятельности человека. Указано, что целью защиты прав интеллектуальной собственности является предотвращение использования объектов прав интеллектуальной собственности третьими лицами. Приведен перечень объектов, принадлежащих к интеллектуальной собственности. Определено, что государственное управление сферой интеллектуальной собственности является двухуровневым, рассмотрены государственные организации Украины, обеспечивающие защиту сферы управления интеллектуальной собственностью. Предоставлен перечень нормативно-правовых актов, охраняющих право интеллектуальной собственности в странах ЕС. Определено, что, согласно заключенному Соглашению об ассоциации между Украиной и ЕС, необходимо провести модернизацию украинского законодательства к международному. Акцентировано внимание на важности защиты прав интеллектуальной собственности в условиях гибридной войны, определен ряд действий правительства, направленных на обеспечение защиты прав интеллектуальной собственности, а именно предложена программа, направленная на усовершенствование законодательных актов и системы охраны прав интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, объекты интеллектуальной собственности, право защиты интеллектуальной собственности, законодательство, государственное управление, гибридная война.

Sivova Tetiana

Kyiv National University of Trade and Economics

INTELLECTUAL PROPERTY PROTECTION IN UKRAINE AND THE EU

Abstract

The concept of intellectual property is considered, in particular, it is defined that intellectual property is the result of human mental activity. The objects related to intellectual property are listed, including: literary, artistic and scientific works; performing artists, sound recording, radio and television programs; inventions in all fields of human activity; scientific discoveries; industrial designs; trademarks, service marks, brand names and trademarks; protection against unfair competition; all other rights related to intellectual activity in the industrial, scientific, literary and artistic fields. It is defined that the purpose of intellectual property rights protection is to prevent the use of intellectual property rights by third parties. It is noted that the state management of intellectual property is two-level. The state organizations of protection of intellectual property management include the Department of Intellectual Property Development of the Ministry of Economy, the State Organization “National Intellectual Property Office”, the National Intellectual Property Authority (State Enterprise “Ukrainian Institute of Intellectual Property” (Ukrpatent)), the State Organization “Ukrainian Copyright Agency and Related Rights”. A list of regulations protecting intellectual property rights in the EU countries is given. To ensure the competitiveness of intellectual property product, taking into account the Association Agreements with the EU, Ukraine needs to modernize legislation in the field of intellectual property. With the signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU, it can be noted a positive trend in changing the regulation of intellectual property rights protection, namely the adaptation of Ukrainian legislation to the EU legal model. Ukraine continues the gradual modernization of copyright legislation, economic reforms are underway, the scope of trade in intellectual property is expanding, and the system of intellectual property rights protection is functioning and improving.

Keywords: intellectual property, intellectual property objects, intellectual property protection law, legislation, public administration, hybrid war.